

FILANTROOPPINEN SIVISTYSYLIOPISTO

Filantrooppinen yliopisto on osallistuva, mahdollistava ja avautuva. Siitä syntyy uusia näkökulmia ja uutta vuorovaikutusta.

Länsimaalainen yliopisto on poikkeuksellinen instituutio sivistyksen pitkässä historiassa. Se on muuttunut hitaasti mutta säilyttänyt oman erityisluonteensa ja merkityksensä. Bolognasta kaveripohjalta kehkeytymään lähtenyt instituutio on onnistunut pysymään omana itsenään kaikesta ulkopuolella tapahtuneesta huolimatta. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus on kuulunut yliopiston ajatukseen sen synnystä saakka ja on siten myös instituution ydintarkoitus.

Tämä kirjoitus päättää *Tieteessä tapahtuu*-lehdessä ilmestyneen kirjoitussarjan, jonka aiemmat osat ovat *Paluu tulevaisuuteen – yliopisto vuonna 2030* (Tirronen 2019) ja *Yliopistoa ohjaavat voimat* (Tirronen 2021). Sarjan aiempien osien teemoista päädyn ajatukseen filantrooppisesta sivistysyliopistosta.

Sivistys on usein arvo, joka tarvitsee vaalimista ja puolustamista, ja yliopiston syvä ole-

mus perustuu ennen kaikkea arvoille. Tähän juontuu filantropia: ymmärrys, inhimillisyys ja ihmisystävällisyys, elinympäristöämme ja maapalloa tietenkään unohtamatta.

Kysymys on yksinkertainen: Miten edistämme yliopistossa sivistystä, joka heijastuu maailmaan ja tarjoaa mahdollisuuksia meille jokaiselle – sellaista sivistystä, joka leviää?

YLIOPISTO MAHDOLLISUUTENA

Yliopisto on ennen kaikkea mahdollisuus, joka on kätkeytyä tietämättömyyteen ja oivalluksiin. Sivistymme erilaisuudesta, mikä vaatii irrottautumista, olemista ihmisten kanssa ja siinä välillä. Sivistysyliopistoon kuuluu ainakin kolme tekijää: epäily, välimatka ja vallan hajautus. Jotta sivistykselle luodaan kasvun edellytykset, on epäiltävä kriittisesti kaikkea, pidettävä välimatkaa eri intresseihin ja hajautettava valtaa.

Sivistyksen ja myös yliopiston keskeinen tehtävä on auttaa ihmisiä olemaan, ymmärtämään, näkemään ja tekemään. Kasvun olosuhteet ovat merkittäviä sivistystapah- tumien moniulotteisessa ketjussa. Tehtävä ei ole helppo. Se vie aikaa, eikä yliopistosta yleensä saa pikavoittoja. Yliopistoon sijoite- tun pääoman tuottolukuja lasketaan vuosi- kymmenissä ja joskus vuosisadoissa, jos niitä ylipäätään tarvitsee laskea.

Tässä tullaan olennaiseen tekijään yliopis- ton ajatuksessa: yliopisto mahdollistaa vähit- täisen sivistymisen, siirtymän.

SIVISTYKSEN PITKÄ MATKA

Sivistyksessä ei ole kahtatoista erää tai viittä- kymmentä kilometriä. Sivistys ei ole suori- tus, vaan ylisukupolvinen instituutio. Siinä sitoudutaan tekoihin, jotka koituvat tulevien ihmisten hyväksi. Kysymys on sivistymisen pitkästä matkasta ja siitä, miten se saadaan elämään meidän jälkeemme. Viitataan hie- man samankaltaiseen ajattelutapaan kuin *auteur-* tai *dogma-*elokuvissa. Niissä tuodaan uutta sisältöä vanhastaan tuttuun kenttään mutta samalla ravistellaan sitä. Yliopisto kohtaa tarkoituksensa ja samalla kyseen- alaistaa itsensä.

Yliopisto on hitaasti uusiutuva instituutio, mikä tekee siitä ainutlaatuisen. Hitaaseen uusiutumiseen sulkeutuu yliopiston idea. On pyrkimyksiä olla samaan aikaan liikkees-

sä ja paikoillaan, mutta ajattelua ulotetaan silti aina kohti kaukaisuutta ja tämän hetken yli. Yliopistossa ei kannata lähteä mukaan jokaiseen murrokseen, intressiin tai muoti- ilmiöön, ja sekin on hyvä asia. Pitää olla sivi- tynyttä tolkkua.

Sivistyksen pitkässä matkassa yliopiston tulee olla suoja. Sen pitää antaa opettajille, tutkijoille ja opiskelijoille toiminnan vapaut- ta, näyttää suuntaa ja varoittaa karikoista. Siinä on yksi institutionaalisen olemuksen ydinperiaatteista, yliopiston *raison d'être*. Ins- tituutio sietää ihmisten puutteita ja tarjoaa niiden korjaamiselle mahdollisuuden. Tässä tullaan jälleen yliopiston tarkoitukseen.

Uteliaisuus edellyttää, että emme pelkää sivistyä, sanoa ja tehdä. Se vaatii luottamuk- sen ilmapiirin rakentamista. Luottamus on rakenteita ja sopimuksia, jotka pitävät ja jois- ta pidetään kiinni. Yliopisto myös korjaa vau- rioita, koska uuden etsiminen on riskialtista toimintaa, jossa voi syntyä virheitä. Luotta- muksen rakenteet luovat filantrooppista pe- rustaa, jotka vahvistavat sivistystä paalutta- via olosuhteita.

YLIOPISTON PERUSTA

Yliopiston perusta liittyy ensisijaisesti perus- tutkimukseen. Perustutkimus on kaiken sivi- tyksen pohja, ja se todennäköisesti tuottaa meille kaikkein suurimman hyödyn. Mut- ta se vaatii myös kaikkein pisimmän ajan.

Tutkimuksen tulee olla organisoitua, mutta sille tulee antaa sisäinen vapaus.

Käytännössä yliopistoyhteisölle tulisi antaa työrauha, mutta sitä tulisi ohjata lempeän päättäväisesti. Sen tulee antaa olla yhteisö – *community of scholars*.

Sivistyminen on viljelystä, joka vaatii jat- kuvaa työtä. Vaikuttavuus syntyy vuosikym- menien ja -satojen aikana. Sitä on hetkessä hankala todentaa tai mitata, eikä ehkä taida kannattaakaan.

Mistä sitten syntyy uusi sivistys? Opiske- lijoista, sillä heissä on yliopiston sielu ja si- vistyksen perusta. Heissä on myös suuri po- tentiaali. Esimerkiksi Suomen yliopistoissa on 2000-luvun kahtena ensimmäisenä vuosi- kymmenenä suoritettu yli puoli miljoonaa tutkintoa. Siinä on aika määrä sivistystä.

Sivistys sijoittuu ja sekoittuu niihin lu- kuisiin kerroksiin, jotka ovat asettuneet yli- opistoon sen tuhatvuotisen historian aikana. Tällainen kerroksellinen sivistys yhdistää eri aikakausien yliopistoyhteisöjä ja tuo yliopis- ton yhteiskuntaan. Sivistyksen ovia pitää raottaa, jopa kiilata avarampaan asentoon,

ja turvata uuden ajattelun mahdollisuus jo- kaiselle hänen taustastaan riippumatta.

Yliopiston idea on poisoppimisessa, joka on uuden edellytys. Tieto kasaantuu, ja sitä arvioidaan kriittisesti eri näkökulmista. Siinä on perustutkimuksen idea: se ei ole koskaan valmis, ja siksi siitä versoo koko ajan uutta ja myös sellaista, joka ei miellytä kaikkia.

Perustutkimuksesta pulpahtelee pintaan jotain, mitä ei voida suunnitella strategises- ti. Siitä syntyy tietoa, jonka ehkä vasta tule- vat sukupolvet ymmärtävät. Siinä on paitsi perustutkimuksen idea, myös koko yliopis- ton. Tutkimuksen tulee olla organisoitua, mutta sille tulee antaa sisäinen vapaus. Tässä tullaan sallivuuteen.

YLIOPISTON SALLIVUUS

Filantrooppinen yliopisto on salliva sosiaa- linen rakennelma. Tästä syntyy uutta, joka vie yliopistoa eteenpäin. Yliopisto on kuin naapurusto tai futisjengi, joka yhdistää ja

Yliopistossa pitää olla mieluummin koko ajan hieman eksyksissä kuin täysin varma.

tuo yhteen eri taustoista olevia ihmisiä. Sivistyksen mahdollisuus on monimuotoisuudessa, joka on aitoa ihmistenvälisyyttä ja siten myös yliopiston filosofinen pohja.

Sivistymisessä korostuvat pienet hitsaavat asiat. Ne yhdistävät, ja niiden kautta syntyy jotain kaunista. Yliopisto tarjoaa tutkimukseen pohjautuvaa voimaa, joka luo perustan kokonaisvaltaiselle sivistykselle. Se antaa suojan, joka mahdollistaa vapaan ajattelun ja sivistyksen. Yliopisto myös välillä ravistelee yhteiskuntaa. Se lienee yksi selitys yliopiston institutionaaliseen pitkäikäisyydelle. Yliopisto toimii tiedon äärettömyydessä. Tieto sekoittuu koko ajan uusiin muotoihin ja luo jatkuvasti pohjaa sivistykselle.

Sivistyksen historian ketjuun osallistutaan sallivuuden lisäksi häiriöllä eli perusajattelun harhauttamisella. Välillä on niin, että ihminen voi päätyä ”elämässään johonkin muuhun kuin siihen, mihin on pyrkinyt”, kuten maailmankuulu tutkija **V. A. Heiskanen** (1895–1971) on aikanaan sanonut (Kakkuri 2008, 22). Sivistymiselle on annettava mahdollisuus.

LAST GOODBYE

- FILANTROOPPINEN YLIOPISTO

Historiallisessa valossa yliopisto on ollut sitkeä instituutio. Se kestänyt sodat, kulkutaudit, maalliset ja hengelliset hallitsijat, rahavallan, keskiajan, postmodernismin, sisäiset kiistat sekä monta muuta asiaa. Yliopisto instituutiona ei ole ollut raunioina, vaikka polvillaan se on joskus saattanut olla. Siksi on pidettävä tiukasti huolta siitä, milloin esimerkiksi ajattelun vapautta rajoitetaan. Tästä on esimerkkejä liiankin läheltä.

Sivistys on kaikista tärkeintä. Sitä ei voi määrittellä yhdeltä taholta, vaan se toteutuu arjesamme monissa muodoissa. Kauppatieteilijän ja filologin sivistyksen sydänekäyrät käyvät eri taajuuksilla, mutta sekin on yliopiston institutionaalista ydintä, monimuotoisuutta. Siinä on sivistyksen mahdollisuus ja muoto.

Näitä muotoja voi löytää esimerkiksi saksalaisesta Bauhaus-ajattelusta, jonka juuret ulottuvat keskiajalle. *Bauhütte*-käsitteellä viitataan esihistorialliseen kivenhakkaajien kiltaan ja käsityöläisten väliseen vuorovaikutukseen. Bauhaus-ajattelussa yhdistettiin

arkkitehtuuri, taiteet, muotoilu ja käsityö. Samalla logiikalla toimivat nykyisin esimerkiksi tieteidenvälinen yhteistyö tai tieteiden yli menevä vuorovaikutus yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa.

Filantrooppinen yliopisto on osallistuva, mahdollistava ja avautuva. Siitä syntyy uusia näkökulmia ja uutta vuorovaikutusta. Tulevaisuuden yliopistossa Bauhaus-ajattelulla on tärkeä rooli. Tieteen, taiteen, yhteiskunnan ja luovan ajattelun yhteistyöllä on mahdollista saavuttaa uusia näkökulmia tuttuihin ongelmiin. Ne voivat toimia myös yhdistävänä tekijänä, joka tekee heikoista siteistä sitkoja.

Palaset lokshtelevat filantrooppisen yliopiston muotoon. Se syntyy ihmis- ja maapalloystävällisestä yliopistosta. Yliopistossa pitää olla mieluummin koko ajan hieman eksyksissä kuin täysin varma. Tulee olla herkkä, epävarma, inhimillinen. Tätä pitää tukea, koska emme ole samankaltaisia, eikä samaa viestiä kannata liiaksi toistaa.

On pidettävä aistit vapaina ja löytää ihmiset, jolla on sanottavaa. Yliopisto on kuin Agents-yhtye. Instituutio, joka elää ajassaan.

Agents on tuonut keulakuvakseen vuosi ja vuosikymmen toisensa jälkeen uusia solisteja – **Topi Sorsakosken, Ville Valon** ja Maustetytöt. Siinä on instituution idea. Vaihtuvat solistit kiilaavat yliopiston idean uuteen filantrooppiseen asentoon. Ja se tarkoittaa, että yliopistossa tulisi tehdä hitaammin mutta laadullisesti enemmän. Siinä on tuttuutta ja outoutta.

—
Jarkko Tirronen on yhteiskuntatieteiden tohtori ja yliopistotutkija Tampereen yliopistossa (Higher Education Group).

LÄHTEET

Kakkuri, Juhani 2008: Maapallon mittaaja. V. A. Heiskanen elämä. Helsinki: Tähtitieteellinen yhdistys Ursa.
Tirronen, Jarkko 2019: Paluu tulevaisuuteen – yliopisto vuonna 2030. *Tieteessä tapahtuu* 37 (4), 10–16.
Tirronen, Jarkko 2021: Yliopistoa ohjaavat voimat. *Tieteessä tapahtuu* 39 (3), 39–42.